

KRZYSZTOFORY

Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

42

Muzeum Krakowa

Kraków 2024

Recenzenci zeszytu 42 / Reviewers of Volume 42: Aneta Borowik (Uniwersytet Śląski), Janusz Czop (Narodowy Instytut Muzeów), Aleksandra Krypczyk-de Barra (Muzeum Narodowe w Krakowie), Mirosław Kuklik (Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy w Pucku), Agnieszka Jankowska-Marzec (Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie), Filip Musiał (Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie), Grzegorz Nieć (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Zdzisław Noga (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Agnieszka Chłosta-Sikorska (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Agnieszka Wanicka (Uniwersytet Jagielloński), Tomasz Zaucha (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie), Barbara Zbroja (Archiwum Narodowe w Krakowie), Anna Ziębińska-Witek (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), Krzysztof Zamorski (Uniwersytet Jagielloński), Zdzisław Zblewski (Uniwersytet Jagielloński)

Redaktor prowadzący / Commissioning Editor: Anna Biedrzycka

Tłumaczenie na język angielski / Translation into English: Maria Piechaczek-Borkowska

Projekt graficzny / Graphic Design: Monika Wojtaszek-Dziadusz

Ilustracje / Illustrations: Agra Art, Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach (AAK), Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK), Archiwum Państwowe w Warszawie, Biblioteka Jagiellońska (BJ), Biblioteka Narodowa (BN), International Council of Museums (ICOM), Muzeum Historii Polski (MHP), Muzeum Krakowa (MK), Muzeum Narodowe w Krakowie (MNK), Muzeum Narodowe w Warszawie (MNW), Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC), Polska Akademia Umiejętności, Śląska Biblioteka Cyfrowa (ŚBC), War Relics Forum, Wikimedia Commons, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum (ZKW)
zbiory / collections of: rodziny Tetmajerów / the Tetmajer family
oraz / and: Rafał Chmielewski (MHP), Lewis Clarke (Wikipedia), Jakub Czaja, Mateusz Drożdż, Marek Gręplowski, Adrian Grycuk (Wikipedia), Jacqueline Guillot (Pexels), Marcin Gulis (MK), Guillaume Hankenne (Pexels), Marcin Herrmann, Piotr Idem (MK), Patryk Jezierski (MNK), Gagan Kaur (Pexels), Alper Murat Kirpik (Pexels), Helena Kocur (MK), Bogdan Krężel (MK), Elżbieta Lang (MK), Piotr Ligier (MNW), Noland Live (Pexels), Mikołaj Niedojadło (MK), Adrien Olichon (Pexels), Wojciech Paduchowski, Jaroslav Pulicar, Zygmunt Put (Wikipedia), Zbigniew Reszka (Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie), Andrzej Ring (ZKW), Lech Sandzewicz (ZKW), Anna Shvets (Pexels), Maciej Szczepańczyk (Wikipedia), Anna Warzecha (MK), Agata Klimek-Zdeb (MK), Karolina Żłobecka (MK)

ISSN 0137-3129

© Muzeum Krakowa, Kraków, 2024

Wydawca / Publisher:

Muzeum Krakowa, Rynek Główny 35, 31-011 Kraków
www.muzeumkrakowa.pl
www.facebook.com/muzeumkrakowa

<https://journals.akademicka.pl/krzysztofor>

Rocznik jest wpisany do prowadzonego przez MEiN Wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych z 3 listopada 2023 r.: na liście nr 32461; unikatowy identyfikator czasopisma – 201305 / The annual is included on the updated list of scholarly journals and peer-reviewed proceedings from international conferences accredited by the Ministry of Education and Science published on 3 November 2023: item No. 32461 on the list; the journal's unique identifier is 201305

Czasopismo jest indeksowane w bazie ERIH PLUS / The journal is included in the ERIH PLUS database

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa / The periodical originally comes out in paper

Printed in Poland

Nakład 200 egz. / An edition of 200 copies

Skład, przygotowanie do druku / Typesetting: Jacek Łucki

Druk / Print: ZAPOL Sobczyk Sp.k.

Redaktor / Editor

Michał Niezabitowski

Rada Naukowa / Scientific Council

Zdzisław Noga – przewodniczący / President (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Antoni Bartosz (Muzeum Etnograficzne w Krakowie), Jacek Chrobaczyński (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Péter Farbaky (Budapesti Történeti Múzeum, Węgry), Jacek Gądecki (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), Jacek Górski (Muzeum Archeologiczne w Krakowie), Dariusz Kosiński (Uniwersytet Jagielloński), Piotr Krasny (Uniwersytet Jagielloński), Anna Niedźwiedź (Uniwersytet Jagielloński), Jacek Purchla (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie), Volker Rodekamp (Stadtgeschichtliches Museum Leipzig, RFN)

Kolegium Redakcyjne / Editorial Board

Michał Niezabitowski – przewodniczący / President, Anna Bednarek, Anna Biedrzycka, Ewa Gaczoł, Piotr Hapanowicz, Zdzisław Noga, Jacek Salwiński, Andrzej Szoka, Barbara Świadek, Jacek Zinkiewicz – sekretarz / Secretary

Rys historyczny święta oddziału Rynek Podziemny

Drążenie miasta

Informacje o autorze: historyk, starszy asystent w Muzeum Krakowa, Rynek Podziemny, oddział Muzeum Krakowa, <https://orcid.org/0009-0009-7886-6238>

Information about the author: historian, Senior Assistant at the Museum of Kraków, Rynek Underground, a branch of the Museum of Kraków, <https://orcid.org/0009-0009-7886-6238>

Abstrakt: Artykuł dotyczy wydarzenia muzealnego *Drążenie miasta*, organizowanego cyklicznie w oddziale Muzeum Krakowa Rynek Podziemny. Opisano 10 edycji cyklu (2015–2024) – jego założenia, rozwój i rolę w funkcjonowaniu oddziału na tle trasy turystycznej w Ryнку Podziemnym *Śladem europejskiej tożsamości Krakowa*.

An Outline of the History of the *Delving into the City* Festival at the Rynek Underground Museum Branch

Abstract: The paper focuses on the long-term museum project event titled *Drążenie miasta* [Delving into the City] organized at one of the branches of the Museum of Kraków – the Rynek Underground. The author describes the 10 past editions of the cycle (2015–2024) – its principles, development, and its role in the functioning of the museum branch – in the context of the tourist route at Rynek Underground, i.e. *Following the Traces of European Identity of Kraków*.

Słowa kluczowe: Kraków, Muzeum Krakowa, Rynek Główny, Rynek Podziemny, wydarzenie muzealne, projekt, Drążenie miasta

Keywords: Kraków, Museum of Kraków, Main Market Square, Rynek Underground, museum event, project, Delving into the City

Wstęp

Projekty niebędące wystawami to specyficzna forma działalności muzeów. Pozostają w cieniu ekspozycji, opracowań zbiorów, publikacji katalogów czy innych klasycznych form działalności instytucji. Nie sposób jednak we współczesnym muzealnictwie funkcjonować bez nich, budują one bowiem wokół muzeum społeczność, stanowią ich wyróżnik. Takim projektem jest *Drążenie miasta*, czyli święto Ryńku Podziemnego, oddziału Muzeum Krakowa, które w 2024 roku zorganizowano po raz dziesiąty.

Celem organizatorów¹, który mimo upływu dekady wciąż pozostaje aktualny, było stworzenie wokół odwiedzanej głównie przez grupy turystyczne trasy w Ryńku Podziemnym społeczności, złożonej zwłaszcza z rodzin, a także przewodników po Krakowie, która stanowiłaby w przyszłości stałych odbiorców zarówno święta oddziału, jak i wystawy. Już na początku ustalono w zarysie tematy kolejnych edycji, jak dźwięk, ruch, symbol, a także opracowano koncepcję plakatu wykorzystującego widok Krakowa Hartmanna Schedla z 1493 roku. Udział w wykładach jest bezpłatny, zakup

¹ W przygotowaniu wydarzenia muzealnego *Drążenie miasta* uczestniczyli: Marcin Baran (redakcja tekstów), Mateusz Boczkar (promocja), Kamila Buturla (współpraca), Piotr Cieślík (multimedia), Przemysław Czaplą (multimedia), Grzegorz Dill (multimedia), Monika Góra (współpraca), Marcin Jancik (multimedia), Szymon Jarosiński (kierownik projektu od 2022 r. i nadal), Wojciech Jodłowski (oprawa plastyczna), Anna Kandzior-Zug (promocja), Piotr Kapusta (współpraca), Łukasz Klimek (redakcja tekstów), Monika Kocbuch (promocja), Mirosław Kołodziej (filmy i prezentacje), Robert Kubiec (multimedia), Katarzyna Kucharska (zastępca kierownika projektu od 2022 r.

i nadal), Justyna Kutrzeba-Synowiec (kierownik projektu w latach 2015–2017, 2019–2020, autorka scenariusza), Magdalena Kwiecińska (współpraca), Jerzy Łobaza (fotografia), Katarzyna Moskał (współpraca), Mateusz Maciejewski (współpraca), Filip Rekucki-Szczurek (kierownik projektu w 2021 r.), Iwona Stankiewicz (promocja), Kinga Śliwa (promocja), Michał Tarasiewicz (organizacja wystaw), Anna Warzecha (współpraca, zastępca kierownika projektu w 2022 r.), Katarzyna Winiarczyk (kierownik projektu w latach 2018–2020 wspólnie z Justyną Kutrzebą-Synowicem), Jacek Zinkiewicz (współpraca), a także pracownicy Pracowni Rzemieślniczej.

Widok Krakowa z 1493 r. Hartmanna Schedla jest lejtmotywem plakatów wszystkich kolejnych edycji *Drażnienia miasta*, proj. Wojciech Jodłowski, MK

biletu dotyczy warsztatów i oprowadzania po wystawie. Promocja imprezy obejmuje przede wszystkim zapowiedzi na stronie internetowej Muzeum Krakowa i jego profilu na Facebooku, miejskich portalach, jak m.in. Magiczny Kraków, Love Kraków, Karnet, Malopolskaonline.pl, Kraków Travel, oraz w lokalnej prasie („Gazeta Wyborcza”) i Radiu Kraków. W pojedynczych przypadkach informacje ukazały się w „Gazecie Krakowskiej”, na portalach Dzieje.pl i MuzeOn, a także w *Teleexpressie*, *Kronice Krakowskiej* TVP3 Kraków, Radiu Eska, radiowej Trójce i Programie Czwartym Polskiego Radia.

Wydarzeniu nadano nośny i medialny tytuł *Drażnienie miasta* ze zmiennym podtytułem, który określa zakres tematyczny danej edycji. *Drażnienie* nawiązuje do położenia oddziału pod ziemią, ale też ma inne znaczenie – organizatorzy chcą głębiej dotknąć tematów, które pokazują tożsamość miasta, jego specyfikę i wyjątkowość.

Zapowiedzią cyklu były zorganizowane w latach 2013 i 2014 *Wykłady podziemne*.

Przestrzeń miejska / architektura, 2015

Pierwsza edycja odbyła się 25 stycznia 2015 roku, a motywem przewodnim była przestrzeń miejska / architektura. Wykłady połączono ze zwiedzaniem ekspozycji w Ryнку Podziemnym, a pierwszy z nich wygłosił jeden z projektantów tego muzeum, Andrzej Kadłuczka z Politechniki Krakowskiej.

Wykład *Współczesne muzea archeologiczne w nurcie new museology jako forma prezentacji i edukacji dziedzictwa kulturowego* dotyczył muzeum jako żywej instytucji udostępniającej dziedzictwo, w tym wypadku pozyskane w wyniku badań archeologicznych. W drugim wykładzie Robert Gawel z Muzeum Krakowa przedstawił *Zaczarowany świat miniaturowej architektury*, w którym skupił się na roli makiet w muzeach. Następnie odbyły się warsztaty dla dzieci prowadzone przez Pracownicę K., w ramach których Ańa Komorowska na podstawie obrazu Pietera Brueghela st. *Zabawy dziecięce* przedstawiła rozrywki ich rówieśników sprzed wieków i opracowała z dziećmi plan stworzenia w Krakowie wymyślonych przez nich placów zabaw. W dalszej części odbyły się dwie tury zwiedzania wystawy z przewodnikiem oraz na zakończenie dnia oprowadzanie z archeologiem Dominikiem Lulewiczem z oddziału Rynek Podziemny.

Łącznie w święcie oddziału uczestniczyło 415 osób, w tym 65 w wydarzeniach i 350 w oprowadzaniach. Impreza odbywała się w przestrzeni wystawy w czasie normalnego ruchu turystycznego. Postanowiono, aby w przyszłości rozciągnąć wydarzenie na kilka dni, natomiast aktywności zaplanowane na weekend zorganizować w taki sposób, aby nie kolidowały ze zwiedzaniem wystawy.

Dźwięk, 2016

Druga edycja *Drażnienia miasta* odbywała się od 28 do 30 stycznia 2016 roku, w tym *Wykłady podziemne* od 12 do 26 stycznia. Tematem przewodnim były dźwięki miasta. Wykłady dotyczyły badań nad audiosferą miast, stąd obecność specjalistów z Interdyscyplinarnej Pracowni Badań Pejzażu Dźwiękowego na Uniwersytecie Wrocławskim, Sławomira Wierzchocka i Roberta Losiaka, którzy wystąpili z wykładami odpowiednio 12 i 19 stycznia. 26 stycznia Monika Widzicka z Muzeum Inżynierii Miejskiej opowiadała o industrializacji w pejzażu dźwiękowym. 28 stycznia Marek Bebak z Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego omówił temat muzycznej panoramy Krakowa, a 29 stycznia Jakub Kubieniec z tego samego Instytutu przybliżył temat średniowiecznej muzyki liturgicznej. Po jego wykładzie wystąpił zespół Flores Rosarum wykonujący muzykę średniowieczną. 30 stycznia odbyły się zajęcia dla rodzin prowadzone przez Magdalenę Kwiecińską z Muzeum Krakowa *Krakowska dźwiękosfera. Wirtualny spacer po niematerialnym dziedzictwie Krakowa*.

Edycja w 2016 roku potwierdziła słuszność decyzji o rozłożeniu w czasie wykładów i innych atrakcji. Dzięki organizacji wykładów w godzinach wieczornych nie kolidowały one z ruchem zwiedzających. *Wykłady podziemne* zniknęły jako odrębne przedsięwzięcie, stały się integralną częścią imprezy. Utworzyła się niewielka stała grupa słuchaczy, składająca się głównie z przewodników po Krakowie. Frekwencja wyniosła 393 osoby.

Ruch, 2017

W 2017 roku motywem przewodnim święta Rynku Podziemnego był ruch, a więc m.in. pielgrzymowanie, podróże kupieckie, wyprawy wojenne, ale także ruch związany

z rozrywką, jak taniec, turnieje rycerskie. Te zagadnienia zostały rozwinięte w czterech wykładach oraz w trakcie spaceru i zajęć dla rodzin, zorganizowanych od 10 do 29 stycznia.

10 stycznia Halina Manikowska z Polskiej Akademii Nauk przedstawiła *Wielkie średniowieczne pielgrzymowanie*, 17 stycznia dyrektor Baletu Dworskiego Cracovia Danza Romana Agnel opowiedziała o tańcach w średniowieczu, a wykład był połączony z pokazem. 24 stycznia Jacek Zinkiewicz z Muzeum Krakowa poruszył tematykę ruchu związanego z wojnami, krucjatami i turniejami. 31 stycznia Grzegorz Myśliwski z Uniwersytetu Warszawskiego omówił zagadnienie mobilności kupców w średniowieczu. 27 stycznia zasady fechtunku i pokaz rycerskiego uzbrojenia zaprezentowali rekonstruktorzy z Kompanii Gryfitów, odtwarzającej kulturę rycerską z przełomu XIV i XV wieku. 28 stycznia Piotr Kapusta z Muzeum Krakowa poprowadził spacer *Wędrówka po miejscach kultu w średniowiecznym Krakowie*. 29 stycznia odbyły się zajęcia dla rodzin *O dalekich i bliskich podróżach mieszczan krakowskich*, prowadzone przez Alicję Zaskórką i Justynę Kutrzebę z Muzeum Krakowa, w ramach których uczestnicy grali w grę planszową przygotowaną specjalnie na potrzeby zajęć. Frekwencja wyniosła 321 osób.

Symbol, 2018

Edycja w 2018 roku odbywała się od 9 do 28 stycznia pod hasłem *Symbol*, widzianym z trzech perspektyw: heraldyki, historii sztuki i historii antropologicznej. 9 stycznia Zenon Piech z Uniwersytetu Jagiellońskiego wygłosił wykład o czytaniu znaków na przykładzie najważniejszego krakowskiego znaku – herbu miasta. 13 stycznia poprowadził spacer *W poszukiwaniu herbów i pieczęci krakowskich Sukiennic* i omówił prezentowany tam zbiór herbów i znaków cechowych. W ramach swoich wystąpień poruszył zagadnienie zastępowania herbu i godła przez logo. 16 stycznia Marek Walczak z Uniwersytetu Jagiellońskiego wygłosił wykład *Król w mieście. O symbolach monarszej obecności w przestrzeni Krakowa*, widocznych do dziś w mieście. 20 stycznia Romana Agnel z Cracovia Danza omówiła gesty i symbolikę średniowiecznych tańców dworskich, połączoną z warsztatami. 23 stycznia Halina Manikowska i Piotr Okniński z Polskiej Akademii Nauk dali wykład *Czytanie średniowiecznego miasta: tożsamość i pamięć*, poświęcony tożsamości miasta wyrażającej się w symbolice. 27 stycznia wraz z Krakowskim Klubem Szachistów zorganizowano w Rynku Podziemnym turniej szachowy, odwołując się do symbolicznej roli tej gry w średniowieczu. 28 stycznia odbyły się zajęcia edukacyjne dla rodzin *Blazonujemy, czyli poznajemy tajniki języka heraldyki!*, prowadzone przez Katarzynę Winiarczyk i Justynę Kutrzebę z Muzeum Krakowa, zajęcia polegały na wspólnym projektowaniu herbów przez dzieci. Frekwencja osiągnęła 537 osób.

W ramach promocji zorganizowano dwie sondy uliczne, zadając pytania: „Czego symbolem jest Kraków?” oraz „Co sprawia, że czujesz się krakowianinem, co tworzy tożsamość krakowian?”. W rozpropagowaniu informacji o wydarzeniu pomógł Krakowski Klub Szachistów, promując wydarzenie jako partner zewnętrzny.

Woda, 2019

W kolejnym roku sięgnięto po motyw żywiołów – wody, powietrza, ognia i ziemi. Tematem edycji w 2019 roku była woda. W ramach imprezy odbywającej się od 8 do 29 stycznia jako pierwszy 8 stycznia wystąpił Robert Wierzbicki z Politechniki Krakowskiej z wykładem *Wodociąg. Woda w mieście*, w którym poruszono temat zaopatrzenia Krakowa w wodę w ciągu wieków, instalacji hydraulicznych i higienicznych. 15 stycznia Sławomir Dryja z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II opowiadał o produkcji piwa w średniowiecznym Krakowie. 22 stycznia Joanna Chrostek, biolog i przewodnik, wygłosiła prelekcję o kłeskach żywiołowych *Kraków – miasto założone na wodzie*. 29 stycznia Magdalena Łanuszka, autorka bloga Poszukiwania, czyli poszukiwania ciekawostek w sztuce, opowiadała o higienie, czystości i brudzie w dawnym Krakowie. 12 stycznia odbył się spacer edukacyjny po krakowskich mostach prowadzony przez Dominika Lulewicza z Muzeum Krakowa. Kolejne wydarzenie to czytanie legend krakowskich o tematyce powiązanej z wodą przez aktora i przewodnika Zbigniewa Kozłowskiego. 27 stycznia zorganizowano warsztaty dla rodzin *Woda w legendach krakowskich*.

Drażenie miasta w 2019 roku było do tej pory największym sukcesem frekwencyjnym, we wszystkich imprezach tej edycji uczestniczyło 619 osób, w tym 515 osób w wykładach. Głównym problemem było nieprzygotowanie organizatorów na tak wysoką frekwencję.

W organizację wydarzenia zaangażowali się dwaj przedstawiciele środowiska przewodników. Po raz pierwszy mieliśmy więc do czynienia z partycypacją uczestników w projekcie muzealnym. Schemat organizacji wydarzenia w 2019 roku był już trwale ustalony: otwarte wykłady wtorkowe, powiązane z nimi spacerory lub warsztaty sobotnie oraz niedzielne zajęcia dla dzieci.

Ogień, 2020

Drugim żywiołem w ramach nowego cyklu został ogień. Skojarzenia z historią miasta z tym żywiołem były dość jasne – pożary, rzemiosła związane z ogniem, obrzędowość i religia, a także wyjątkowy związek Krakowa ze św. Florianem oraz rola straży pożarnej w kulturze miasta na przykładzie hejnału mariackiego. Ponieważ temat ognia jest mocno powiązany z metalurgią i ochroną przeciwpożarową, zdecydowano się zaprosić osoby z Akademii Górniczo-Hutniczej oraz Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie.

Szósta edycja odbywała się od 7 do 28 stycznia 2020 roku. 7 stycznia Andrzej Szyjewski z Uniwersytetu Jagiellońskiego podjął temat znaczenia ognia w kulturze i religii. 14 stycznia Aldona Garbacz-Klempka z Akademii Górniczo-Hutniczej przedstawiła rzemiosła związane z ogniem w Krakowie. 21 stycznia o walce z ogniem w Krakowie w ciągu wieków mówił Leszek Buczak, emerytowany oficer Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej. 28 stycznia wystąpiła Magdalena Łanuszka, autorka bloga Poszukiwania, opowiadając o ogniu w sztuce. W ramach sobotnich spotkań 18 stycznia Aldona Garbacz-Klempka wraz z Pio-

Wykład Katarzyny Moskal *Z krakowskiej gliny, czyli rzecz o garnca-rzach i ich wyrobach*, 1 lutego 2022 r., fot. Anna Warzecha, MK

trem Jureckim z Akademii Górniczo-Hutniczej spotkali się ze zwiedzającymi na wystawie w Rynku Podziemnym przy zrekonstruowanym warsztacie złotnika i kowala, opowiadając o tych profesjach pod kątem metalurgii. 25 stycznia zorganizowano zwiedzanie Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, a następnego dnia warsztaty plastyczne *Ogniste opowieści*, nawiązując do legend związanych z ogniem w Krakowie.

Frekwencja spadła w porównaniu z rokiem 2019 i wyniosła 354 osoby. Nagrania wykładów pojawiły się na profilu facebookowym oddziału i w serwisie YouTube Muzeum Krakowa, co przetrąciło ścieżki do edycji w 2021 roku, która musiała zostać zrealizowana online z powodu pandemii.

Powietrze, 2021

W 2021 roku nadszedł czas na kolejny żywioł – powietrze. W ramach wykładów miano podjąć takie tematy, jak zmiany klimatyczne, smog, epidemie, a także niebiosy, zastępy anielskie, sztuka sakralna. Zaplanowano spacer do Obserwatorium Astronomicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz wizytę w VI Batalionie Desantowo-Szturmowym przy ulicy Wrocławskiej. Część tych założeń trzeba było jednak zmienić ze względu na pandemię COVID-19. Z racji wielu niewiadomych i trudnej sytuacji pandemicznej wszystkie wydarzenia odbyły się online od 5 do 31 stycznia.

Wydarzenie rozpoczęło się 5 stycznia od wykładu Konrada Wnuka z Uniwersytetu Jagiellońskiego na temat zmian klimatycznych w Krakowie w ciągu wieków. Nagranie miało miejsce w sali Miedzianej w pałacu Pod Krzysztoforą. Na pół godziny przed transmisją doszło do nieprzyjemnej sytuacji, gdy na stronie wydarzenia zaczęły się pojawiać masowo komentarze wysłane z wyglądających na fikcyjne kont, co okazało się atakiem hakerskim za pomocą botów. Dzięki szybkiej reakcji Anny Warzechy udało się powstrzymać atak.

Kolejny wykład 12 stycznia dotyczący morowego powietrza i historii epidemii w Krakowie przedstawił Kamil Janicki, historyk, pisarz i publicysta. 19 stycznia wystąpiła Magdalena Łanuszka (blog Posztukiwania) z wykładem

Anioły i demony w krakowskich dziełach sztuki. 26 stycznia wykład *Początki lotnictwa w Krakowie* wygłosił Krzysztof Wielgus z Muzeum Lotnictwa Polskiego. 17 stycznia zamiast wizyty w Obserwatorium Astronomicznym UJ zaproszono do sali Miedzianej astronom Elżbietę Kuligowską, która w trakcie rozmowy nagranej i retransmitowanej na profilu Facebook opowiadała o działalności Obserwatorium. 31 stycznia, aby zamknąć wydarzenie zajęciami dla rodzin, nie łamiąc przy okazji przepisów, zdecydowano się na spotkanie na Błoniach i wspólną grę w palanta, która korzeniami sięga średniowiecza. Był to pomysł wynikający po pierwsze z braku możliwości spotkania w muzeum, po wtóre, miał być okazją do ruchu na świeżym powietrzu. Wspólna gra cieszyła się nikłym zainteresowaniem.

Frekwencja, oczywiście w większości online, wyniosła 897 osób. Metoda liczenia zdalnej publiczności w Muzeum Krakowa polega na podaniu liczby z momentu szczytowego. Należy podkreślić, że mimo trudności program udało się zrealizować w całości, docierając do prelegentów, którzy inaczej nie mogliby wystąpić – Magdalenę Łanuszkę lockdown zastał w Czechach, a Kamila Janickiego dopadła choroba. Dodatkowo *Drażnienie miasta* mogło dzięki formule online dotrzeć do osób, które nie przyszłyby na wydarzenie stacjonarne – w czasie transmitowanych wykładów były osoby m.in. z Gdańska, Bratysławy, a nawet Sydney. Dodatkowo dzięki udostępnieniu nagrań wykładów liczba obserwujących profil facebookowy Rynku Podziemnego zaczęła rosnąć, osiągając poziom niemal 10 tysięcy osób. Święto oddziału wyszło z pandemicznej sytuacji obronną ręką.

Ziemia, 2022

Kolejnym żywiołem była ziemia. Założenia imprezy w 2022 roku nie uległy zmianie: cztery wykłady, warsztaty dla rodzin, spacer edukacyjny. Postarano się również o nowe pomysły, a jednym z nich było zabranie uczestników z wizytą do mniej znanego muzeum, niebędącego oddziałem Muzeum Krakowa, co miało na celu odwołanie się do tytułu – drażnienia miasta w poszukiwaniu ciekawych miejsc. Z racji tematu było to Muzeum Geologiczne PAN. Kolejną nową propozycją była planszowa wystawa fotografii nawiązujących tematycznie do ziemi jako artystyczny komentarz do treści prezentowanych w czasie imprezy. Zdjęć na wystawę nie wybrano z muzealnych zbiorów, ale zostały specjalnie wykonane według koncepcji zespołu oraz Jerzego Łobazy, kierownika administracyjnego Trasy Obronności MK, a prywatnie artysty fotografa.

Początkowo wydarzenie muzealne miało się odbywać od 4 do 31 stycznia, ale zdecydowano się przesunąć czas jego trwania na okres od 11 stycznia do 1 lutego. Tym sposobem świętowanie przedłużyło się na kolejny miesiąc.

Drażnienie miasta. *Ziemia* rozpoczęło się 11 stycznia od wykładu Magdaleny Łanuszki (blog Posztukiwania) *Ziemia: żywioł Saturna. Opowieść o melancholii i nie tylko*, który odbywał się online. Następnie 18 stycznia stacjonarnie zaproszono Katarzynę Matusik-Niwicką, przewodnika po Krakowie, z wykształcenia geografa, z prelekcją na temat trzęsień ziemi w średniowiecznym Krakowie. Kolejnym prelegentem, który

wystąpił 25 stycznia w ramach wtorkowych wykładów, był Mariusz Meus, geodeta, pracownik Zamku Królewskiego na Wawelu i bloger, przewodniczący geodezyjnej akcji edukacyjnej Honorowy Południk Krakowski. Wygłoszony przez niego wykład *Na miarę Krakowa, czyli miasto okiem geodety* dotyczył sposobów wytyczania i mierzenia Krakowa przez wieki i śladów, które do dziś przypominają o pracy dawnych geodetów i mierniczych. 1 lutego wykład na temat krakowskich garncarzy, ich wyrobów, znaków cechowych wygłosiła Katarzyna Moskał z Muzeum Krakowa. W ramach wydarzeń dodatkowych 15 stycznia odbyło się wyjście do Muzeum Geologicznego PAN w Krakowie. Oprowadzał geolog Michał Banaś. Przybyli mieli okazję zobaczyć kolekcję kopalin, minerałów, a także obejrzeć eksponaty pod mikroskopem polaryzacyjnym. Całej edycji towarzyszyła wystawa fotografii Jerzego Łobazy, prezentowana w pasażu otwartego po remoncie pałacu Pod Krzysztoforą. Seria czterech fotografii prezentowała modelki jako ziemię w czterech porach roku, ale również etapach rozwoju cywilizacji. Wystawa po zakończeniu cyklu spotkań związanych z imprezą została przedłużona o miesiąc, a potem przeniesiona do korytarza komercyjnego w Rynek Podziemny i tam eksponowana. Dzięki stopniowo uchylanym obostrzeniom związanym z pandemią 27 marca udało się zrealizować kolejny punkt programu święta oddziału, a mianowicie warsztaty dla rodzin. W związku z tematem były to warsztaty ceramiczne, zrealizowane z pracownią No To Pięknie, prowadzoną przez Magdalenę Schuster. 14 maja odbyło się ostatnie wydarzenie, przekładane wielokrotnie z powodu pogody, a był to spacer edukacyjny *Szlakiem ogrodów Krakowa*, prowadzony przez Annę Warzechę z Muzeum Krakowa.

Cała impreza odbywała się w sytuacji odzyskiwania publiczności po okresie pandemii. W trakcie trwania wydarzenia profil facebookowy Rynku Podziemnego przekroczył liczbę 10 tysięcy obserwujących. Fizyczna frekwencja wyniosła 204 osoby – najmniej w historii cyklu. Udało się mimo rozciągnięcia w czasie aż do maja zrealizować wszystkie zakładane punkty programu.

Eter, 2023

W 2023 roku skupiliśmy się na astronomii, astrologii i duchowości. Tematem ostatniego wydarzenia z cyklu żywoły był eter, czyli żywioł mający w koncepcji Arystotelesa nie występować na ziemi, a budować niebios.

Impreza odbywała się od 10 stycznia do 5 lutego. W ramach wykładów wtorkowych jako pierwszy wystąpił geodeta Mariusz Meus. Wykład dotyczył historii astronomii krakowskiej ze szczególnym uwzględnieniem postaci Mikołaja Kopernika. Następnie 17 stycznia Dorota Majkowska-Szajer z Muzeum Etnograficznego wygłosiła wykład *Nie tylko wąż domowy. O (nie do końca) eterycznych współmieszkańcach krakowian i krakowiaków*, który był poświęcony tematyce wierzeń ludowych, zwłaszcza powiązanych z istotami występującymi według dawnych mieszkańców miasta i okolic w domach, jak ubożęta czy domowiki, ale również całkiem realne zwierzęta jak węże, którym przypisywano różne magiczne właściwości. Wygłoszony 24 stycznia przez Katarzynę

Wykład Katarzyny Matusik-Niwickiej *Trzęsienia ziemi w dawnym Krakowie*, 18 stycznia 2022 r., fot. Anna Warzecha, MK

237

Moskał z Muzeum Krakowa wykład *Między sacrum, a profanum. O duchowości dawnych mieszkańców Krakowa* dotyczył przedmiotów znajdujących się w kaplicach cechowych, mieszkańskich domach oraz będących elementem stroju. Kolejny wykład 31 stycznia miała wygłosić Katarzyna Matusik-Niwicka, geograf i przewodnik po Krakowie, ale został przeniesiony na 14 lutego, a dotyczył wzorów architektonicznych budownictwa sakralnego, a także wzorów pobożności czerpanych w Krakowie głównie od przybywających zza granicy zakonów, jak dominikanie i franciszkanie.

Następnie 14 stycznia w godzinach wieczornych odbył się spacer astronomiczny na kopiec Kraka, poprowadzony przez Filipa Rekuckiego-Szczurka z Muzeum Krakowa. Na spacer przybyła spora grupa uczestników, którzy na styczniowym krakowskim niebie mogli zaobserwować Jowisza, Marsa, Syriusza, zimowe gwiazdozbiory Oriona, Woźnice i Bliźnięta. Na wypadek zachmurzenia przygotowano aplikacje mobilne Sky Map i Stellarium z instrukcjami.

21 stycznia odbyły się warsztaty dla dorosłych, dotyczące astrologii i stawiania horoskopów i podobnie jak spacer astronomiczny zostały poprowadzone przez Filipa Rekuckiego-Szczurka. 29 stycznia na zakończenie edycji 2023 odbyły się tradycyjnie warsztaty dla rodzin, prowadzone przez edukatorkę Łucję Malec-Kornajew z Dziecięcego Biura Detektywistycznego Fishka Tours, które w swojej ofercie ma wiele popularnonaukowych warsztatów. Zajęcia *Woda, która nie moczy rąk. Zimowe rozkminiki alchemiczne* dotyczyły alchemii zarówno w kontekście nauk przyrodniczych, jak i historii oraz legend krakowskich (Pan Twardowski, Sędziwój). Dzieci miały okazję poznawać chemię, fizykę i historię rozwoju tych dziedzin przez zabawę.

Łączna frekwencja wyniosła w tej edycji 333 osoby.

Wschód, 2024

Po realizacji ostatniego tematu z cyklu żywoły należało wymyślić nowy motyw przewodni na kolejne lata. Zdecydowaliśmy się na kierunki świata. Pierwszym kierunkiem zaprezentowanym w ramach nowego cyklu został wschód. Temat wybrano z kilku względów. Pierwszym była napaść

Rosji na Ukrainę i kryzys na granicy z Białorusią, a oba te wydarzenia sprawiły, że wschód stał się nam bliższy przez masę ludzi z Europy Wschodniej, którzy znaleźli u nas schronienie. Drugi powód to fakt, że Kraków jest ośrodkiem naukowym posiadającym specjalistów prowadzących ukierunkowane na wschód badania. Wykłady zostały wstępnie podzielone na takie zagadnienia, jak handel, religia, rzemiosło i sztuka oraz wojna.

Drążenie miasta w 2024 roku trwało od 9 stycznia do 11 lutego. Pierwszym wydarzeniem był wykład Anny Warzechy z Muzeum Podgórze 9 stycznia, która opowiedziała o prawosławnych i grekokatolickich watach w sztuce Krakowa. Skupiła się na wyposażeniu świątyń krakowskich w rzeczy pochodzące lub nawiązujące wyglądem do ziem szeroko pojętej Rusi, takich jak dywany, szaty liturgiczne, relikwiarze, ikony, freski i inne malowidła wykonane na sposób grecki. Następnie 16 stycznia geodeta i blogger Mariusz Meus opowiadał o wschodnim Krakowie. Wychodząc od Rynku Głównego, opisał wschodnie dzielnice Krakowa, jak Nowa Huta i Mistrzejowice, skupiając się na specyfice tych rejonów miasta, charakterystycznych budowlach, historii tych okolic, w tym historii najdawniejszej. Wykład *Z jedwabnego szlaku, z podróży i z wojny. Tkaniny wschodnie w średniowiecznym i nowożytnym Krakowie* 23 stycznia wygłosiła Katarzyna Moskal z Muzeum Krakowa. Mówiła o słynnych łupach spod Wiednia i wpływie namiotów, czapraków i uprząży na wygląd szat liturgicznych używanych w Krakowie, a także o przenikaniu motywów orientalnych do polskiej sztuki ludowej i śladach kontaktów z Orientem, które odnajdujemy w nazewnictwie tkanin w języku polskim. Ostatni wykład odbył się 30 stycznia i dotyczył orientalnej broni i barwy oraz ich wpływu na polską wojskowość. Wykład wygłosił Mateusz Chramiec, bronioznawca, kustosz Zbrojowni Muzeum Książąt Czartoryskich, przybliżając wzorce wschodnie w polskim uzbrojeniu, zaczerpnięte głównie z imperium osmańskiego, począwszy od elementów oporządzenia końskiego, szabel, buńczyków oraz sposoby adaptacji i przeróbki na lokalnym gruncie wziętych ze wschodu elementów.

Spacer edukacyjny odbył się 20 stycznia, poprowadzony przez Annę Sokulską, przewodniczkę, edukatorkę i blogerkę. W jego trakcie grupa zatrzymywała się w miejscach, które łączą się z wpływami, obecnością czy inspiracjami wschodem w kulturze, sztuce, architekturze. Były to m.in. Dom Turecki, Muzeum Książąt Czartoryskich, Barbakan.

27 stycznia odbyły się wzorem lat poprzednich dwie tury warsztatów dla rodzin *Między wschodem a Krakowem*, prowadzone przez Katarzynę Kucharską z Muzeum Krakowa. Najpierw uczestnicy oglądali w Rynku Podziemnym obiekty powiązane ze wschodem, słuchali opowieści o legendach związanych z najazdami tatarskimi, a w części warsztatowej mogli się przyjrzeć elementom stroju Lajkonika i ozdabiali płócienną torbę motywami wschodnimi. 3 lutego odbyły się warsztaty dla dorosłych. Były to zajęcia z pisania ikon w typie huculskim na szkło. Warsztaty przeprowadziły Bogdana Lobachuk i Katarzyna Kucharska. Uczestnicy chwalili relaksacyjne walory zajęć w przestrzeni muzeum i wyrazili chęć udziału w kolejnych warsztatach tego typu.

Frekwencja osiągnęła poziom 315 osób, mniej niż w roku poprzednim, co najprawdopodobniej było wynikiem utraty profilu facebookowego Rynku Podziemnego. Mimo mniejszej liczby uczestników i problemów z promocją udało się utrzymać grupę odbiorczą. Dalsze edycje cyklu będą zmierzać w kierunkach na różny wiatrów.

Podsumowanie

Podsumowując 10 lat realizacji cyklu *Drążenie miasta*, można stwierdzić, że projekt jest bardzo plastyczny i ta cecha pozwoliła tak długo trwać tej imprezie. Zmieniające się zespoły, kierownicy, gusty odbiorców, sposoby promocji i inne nie naruszyły wypracowanych na samym początku założeń. Podstawowy cel, czyli stworzenie specyficznej, związanej z wydarzeniem i Rynkiem Podziemnym grupy odbiorczej, udało się przez te lata zrealizować. W latach 2015–2024 w aktywnościach zaproponowanych przez organizatorów w ramach *Drążenia miasta* wzięło udział 4388 osób, z czego większość to publiczność bezpłatnych wykładów. Porównując z wynikami frekwencyjnymi uzyskiwanymi w Rynku Podziemnym w weekendy w szczycie sezonu turystycznego, jest to kropla w morzu.

Podstawowe kryterium sukcesu w przypadku licznych projektów i imprez muzealnych, czyli połączenie frekwencji i osiągniętego zysku, nie jest i nie powinno być najważniejszym celem tego typu przedsięwzięć. Najistotniejsze wydaje się stworzenie wokół Muzeum i oddziału społeczności, grupy zaangażowanych widzów. Zaangażowana publiczność jest gwarantem, że instytucja przetrwa oraz że będzie miała odbiorców, dla których trwać warto.